

การศึกษาทุนและศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม
เพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง
The Study of Capacity and Social Capitals of Sakathiam Sub-District for
Establish Community Self Management

สมบัติ ประทักษ์กุลวงศา^{1*} และ วริยา จันทร์ขำ¹

¹ภาควิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
sombut.pr@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การประเมินชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ฐานคิดการจัดการสุขภาพ เพื่อวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบล เพื่อนำไปสู่การจัดการตนเองของตำบลสระกะเทียม จากแหล่งข้อมูลประกอบด้วย 1) การศึกษาเอกสารได้แก่ เอกสารข้อมูลตำบล รายงานประจำปี ของตำบล 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้คือ ผู้บริหาร แกนนำจากภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ ภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง วิทยากรชุมชน และผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องสำคัญเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนตำบลสุขภาพ จำนวน 80 คน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา

1. ฐานคิดในการดำเนินการพัฒนาตำบลเพื่อการจัดการตำบลสุขภาพ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอก ให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ผ่านกระบวนการรวมตัวกันของกลุ่มคน แกนนำระดับหมู่บ้าน ตำบล อาศัยข้อมูล และรากฐานของปัญหาที่เกิดขึ้นตามจริง 2) การสร้างเครือข่าย ประสานเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายการดำเนินการร่วมกัน พร้อมทั้งผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมหนุน และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม หรือกลุ่มองค์กร ก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนา ร่วมกัน 3) การสร้างกลไกการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการขับเคลื่อน สร้างความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการดำเนินงานร่วมกันขององค์กร ภาคี ต่างๆ ทั้งใน และนอกพื้นที่

2. ผลการวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลสระกะเทียม ระบบการจัดการสุขภาพชุมชนโดยชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม 7 ระบบ จำนวน 35 แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ระบบบริหารจัดการตำบล 2) ระบบการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชน 3) ระบบเศรษฐกิจชุมชน 4) ระบบสุขภาพชุมชนและจิตอาสา 5) ระบบเกษตรสุขภาพ 6) ระบบองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน 7) ระบบการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

3. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม คือการทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่นและภาคท้องที่ การวางฐานเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมคู่กับการเสริมศักยภาพด้านการจัดการสุขภาพโดยชุมชน

คำสำคัญ: ทุนและศักยภาพ, ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง, ตำบลสระกะเทียม

Abstract

This study was qualitative research by Rapid Ethnography Community Assessment Program : RECAP. The objectives were to address status, capacity and social capitals for developed subdistrict and identified healthy management concepts, process and outcome at SaKathiam subdistrict, Nakon Pathom Province. Data collection included 1) document analysis such as basic subdistrict data, individual data,

community data and Annual report. 2) In-depth interview, focus group, observation participation and non-observation participation. 80 Key informants were Local administrators, community leader, village leader, population organization, people in community government officer and stakeholders who involved transformed healthy subdistrict. Content analysis were data analysis.

Results found

1. Management and developed subdistrict principle comprised 1) participation process was gathering group for solving problems. They believed empower gathering group because they know community problems and be setting priority rapidly problems. 2) Multi networking participation were management with judgment from community organization council and force moving in each village by civil society mobile. 3) Communication for community were management with knowledge participation process was gathering group for management subdistrict.

2. Healthy Thombon management system's SaKathiam comprised 7 sub-model management to 35 learning such as 1) Local administration System 2) Child and youth learning system 3) Economic community system 4) Caring for Healthy community and volunteering system 5) Agriculture for health system 6) Social welfare and finance management 7) cultural preservation system

3. Outcome and success factors were acceptable and well known of SaKathiam Local government inspected of local management, quality of life. The success factors were vision of local cultural preservation, use and healthy community data for effectiveness development subdistrict annual Planning.

Keywords: capacity and social capitals, community self management, SaKathiam subdistrict

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้บัญญัติเรื่องราวอันเกี่ยวเนื่องกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 281 - 283 ที่กล่าวว่า “รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ” แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองในระดับล่างสุด ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการของรัฐ ซึ่งต้องปฏิบัติตามกรอบของระเบียบ กฎ ข้อบังคับหนังสือสั่งการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล ที่ยึดประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ (ชินชญา นันทบุตร, 2551) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับประชาชนในเขตบริการ โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานของท้องถิ่น ก่อให้เกิดผลดีสอดคล้องกับแนวพระราชดำริหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและจากแนวคิดการจัดทำแผนชุมชน การสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ชินชญา นันทบุตร และคณะ, 2552) การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้ชุมชนพึ่งตนเองเป็นหลักการพึ่งพาหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภายนอกเฉพาะกิจกรรมหรือโครงการที่เกินศักยภาพของชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน คนในชุมชนได้ขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การปฏิบัติก่อให้เกิดการได้ต้นตัวและได้พัฒนาพื้นที่ของตนเกิดการดูแลด้านสวัสดิการชุมชน การรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน การป้องกันปัญหาเสพติด การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ด้านสาธารณสุขชุมชน การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ จนส่งผลให้ชุมชนมีความรัก ความสามัคคี คนในชุมชนมีความสุข (ดวงพร เสงบุญพันธ์และ หทัยชนก บัวเจริญ, 2554)

บทเรียนจากการทำงานด้านการจัดการสุขภาวะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหลายพื้นที่ที่เป็นความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับ สสส. โดย สำนัก 3 จนกระทั่งเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการจัดสุขภาวะชุมชนโดยชุมชนตามแนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจากฐานพระเจดีย์ ได้ทำการสรุปบทเรียนให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนสามารถจัดการสุขภาวะได้ด้วยตนเอง ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างมีแนวคิดการพัฒนาที่มุ่งหวังสู่ความดีงาม อีกทั้งยังมีศักยภาพและความพร้อมในการร้อยเรียงกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อื่นๆ เป็นเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็น

การขับเคลื่อนเครือข่ายท้องถิ่นในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน โดยมีการเสริมหนุนแบบพี่เลี้ยง และเพิ่มสมรรถนะในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะสมรรถนะด้านการถ่วงดุลการถ่ายทอดความรู้จากการปฏิบัติการหรือแหล่งเรียนรู้ (กมลทิพย์ ชลิ่งธรรมเนียมและคณะ, 2553)

จากการศึกษาข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการตำบล คือ “องค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม ตำบลน่าอยู่ มุ่งพัฒนาการศึกษา ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจ อนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรม ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” ตำบลสระกะเทียมมีบริบท เป็นตำบลกึ่งเมืองกึ่งชนบท เป็นตำบลที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่พญาาง และพญาพล ปัจจุบันมีหมู่บ้านอยู่ทั้งหมด 14 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรประมาณ 7,000 คน จำนวนชายหญิงใกล้เคียงกัน ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลายตั้งแต่เป็นข้าราชการ รับจ้าง ทำนา ทำไร่ เป็นต้น มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และเล็ก ประมาณ 15 แห่ง มีคู่อุดรกร ใกล้เคียงกับโรงงาน นอกจากนี้มีสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอาชีวศึกษา จำนวน 5 แห่ง วัดมีทั้งหมด 4 วัด การสาธารณสุขปโภคดี นายกององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม มีวิสัยทัศน์ในการทำงานเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การจัดการด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สร้างการเรียนรู้ และให้ชุมชนจัดการได้ด้วยตนเอง ผู้นำชุมชนมีคนเก่ง มีคนสำคัญที่หลากหลาย ตั้งแต่เป็นโดยตำแหน่ง หรือ เป็นผู้ที่มีศักยภาพ นับว่าตำบลสระกะเทียมเป็นตำบลที่มีต้นทุนสูง

ดังนั้นหากต้องการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ในการดำเนินโครงการสร้างเสริมสุขภาวะเพื่อความอยู่ดีมีสุขของชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิถีคิดในการจัดการสุขภาวะ ค้นหาและวิเคราะห์ทุนและศักยภาพการเทียบเคียงประสบการณ์ (ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2552) เพื่อหาวิธีการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลด้วยการเกิดแหล่งเรียนรู้ใหม่ เกิดจิตอาสาในการขับเคลื่อนงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาฐานคิดการจัดการสุขภาวะ เพื่อวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลสระกะเทียมและขยายผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาฐานคิดการจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลสระกะเทียม
2. เพื่อวิเคราะห์ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลสระกะเทียม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1) แนวทางในการพัฒนาศักยภาพและทักษะด้านการวิจัยชุมชนสำหรับนักวิจัยชุมชนและผู้ร่วมเรียนรู้ ที่เน้นให้เข้าใจแนวคิด โดยใช้กระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnography Community Assessment Program : RECAP) (ชนิษฐา นันทบุตรและคณะ, 2552) เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชน สามารถพัฒนาทักษะด้านการถอดบทเรียนและการเขียนสรุปบทเรียนแหล่งเรียนรู้ที่มีในพื้นที่ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในด้านการออกแบบกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และศักยภาพของตำบล โดยเรียนรู้จาก 4 องค์กรหลักในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน/แกนนำแหล่งเรียนรู้ และหน่วยงานรัฐต่างๆ

2) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลเป็นกระบวนการหนึ่งของการทำให้ให้เกิดกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทั้งระดับนโยบายหรือภาครัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน/องค์กรชุมชน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตามพัฒนาการของการจัดการชุมชนเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา/ทุนสังคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญเพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบ 12 ตัวชี้วัด คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการบริโภคในชุมชน มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน เช่น การจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน มิติทางด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ เช่น การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงมีการวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง การสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว การลดรายจ่ายของครอบครัว รวมกลุ่มทำกิจกรรมการออมและด้านอาชีพเสริม มีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และการที่ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหา

ผลการวิจัยและอภิปราย

จากเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสังเคราะห์ผลการศึกษา ได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ฐานคิดการจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลสระเกษียม ประกอบด้วย

1. การสร้างการมีส่วนร่วม การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลสระเกษียม อาศัยรากฐานจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคีต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอก ให้มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงาน ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ผ่านกระบวนการรวมตัวกันของกลุ่มคน แกนนำระดับหมู่บ้าน ตำบล อาศัยข้อมูล และรากฐานของปัญหาที่เกิดขึ้นตามจริง ผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน พัฒนาร่วมกันกับองค์กรท้องถิ่น ท้องถิ่นชุมชน หรือกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหา หรือหน่วยงานภาครัฐใดๆ ที่มีศักยภาพในการเสริมหนุน รวมถึงองค์กรเอกชน และบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ความสนใจ สู่การจัดทำแผนบูรณาการ บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ และการหนุนเสริมจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอก อย่างเป็นแบบแผน สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญ โดยอาศัยศักยภาพการจัดการของภาคท้องถิ่น ภาคท้องถิ่น หน่วยงานราชการในการหนุนเสริมงบประมาณ องค์ความรู้ รวมถึงการเสริมประสบการณ์การจัดการตนเองของแกนนำองค์กรชุมชน และภาคประชาชนให้ได้แสดงศักยภาพในการพึ่งตนเอง

2. การสร้างเครือข่าย องค์กรบริหารส่วนตำบลสระเกษียม สนับสนุนการพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน รวมถึงการประสานเชื่อมโยงให้เกิดเครือข่ายการดำเนินการร่วมกัน พร้อมทั้งผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อเสริมหนุน และพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม หรือกลุ่มองค์กร ก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาพัฒนาาร่วมกัน เพื่อจะส่งผลให้เกิดพลังในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และมีประสิทธิภาพ เกิดรูปธรรมการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีแนวคิดที่จะสนับสนุน และเชื่อมกระบวนการทำงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อขยายเครือข่ายกลุ่มองค์กร และกลุ่มกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันสู่เครือข่ายระดับตำบล อำเภอ หรือจังหวัด อาศัยพลังของกลุ่ม และเครือข่ายที่รวมตัวกัน สามารถทำให้เกิดการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาในระดับต่างๆ สู่การปฏิรูปท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

3. การสร้างกลไกการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการขับเคลื่อน ตำบลสระเกษียม มีแนวคิดที่จะใช้ระบบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการสร้างความเข้าใจ และสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการดำเนินงานร่วมกันขององค์กร ภาคี ต่างๆ ทั้งใน และนอกพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นช่องทางเลือกในการสื่อสารระหว่างท้องถิ่น และชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งนโยบายที่สอดคล้องต่อความต้องการ หรือการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเท่าทัน และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างเครือข่าย กลุ่มองค์กร ชุมชน หรือหน่วยงาน ภาคี ก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลสระเกษียม

องค์กรบริหารส่วนตำบลสระเกษียม มีทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบล พัฒนากิจกรรม วิธีการทำงาน กระบวนการจัดการ ดังภาพ

ซึ่งทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลที่สามารถวิเคราะห์จุดเด่นของพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบลได้ดังนี้

1. ตำบลสระกะเทียมเป็นตำบลกิ่งเมืองกิ่งชนบท อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นตำบลที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานตั้งแต่พญากง และพญาพล จากประวัติความเป็นมาพบว่าผู้คนที่ทำมาหากินในบริเวณแถบนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่ม เหมาะแก่การเพาะปลูก จนปัจจุบันมีประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกวันนี้ มีหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรประมาณ 7,000 คน จำนวนชายหญิงใกล้เคียงกัน ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลายตั้งแต่เป็นข้าราชการ รับจ้างทำนา ทำไร่ เป็นต้น มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และเล็ก ประมาณ 15 แห่ง มีอู่ต่อรถ ใกล้เคียงกับโรงงาน นอกจากนั้นมีสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอาชีวศึกษา จำนวน 5 แห่ง วัดมีทั้งหมด 4 วัด การสาธารณสุขปลอดภัย ผู้นำชุมชนมีคนเก่งมีคนสำคัญที่หลากหลาย ตั้งแต่เป็นโดยตำแหน่ง หรือ เป็นผู้ที่มีศักยภาพ นับว่าตำบลสระกะเทียมเป็นตำบลที่มีต้นทุนสูง โดยมีทุนทางสังคม ทั้งในระดับบุคคล จำนวน 420 คน กลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ มากกว่า 80 กลุ่ม และแหล่งประโยชน์ มากกว่า 70 แห่ง

2. นายองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม มีวิสัยทัศน์ในการทำงานเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การจัดการด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง สร้างการเรียนรู้ และให้ชุมชนจัดการได้ด้วยตนเอง อาทิ 1) นายองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม มีความมุ่งมั่นในการบริหารจัดการแบบโปร่งใส เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ และภาคประชาชน เข้ามาร่วมพัฒนาตำบล ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดการยอมรับและเป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงาน 2) การจัดทำสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ครอบครัว เกิด แก่ เจ็บ ตาย 3) การใช้ทุนทางสังคมและพัฒนาคนในตำบล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียม มีทุนทางสังคมที่เป็นทุนเดิมอยู่มาก ทั้งทุนคน ทุนภูมิปัญญาที่มีในตัวคน ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียมจึงได้นำทุนทางสังคมเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานตำบล นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาคนในตำบลทุกภาคส่วน 4) การใช้กระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงทุกคน และทุกเรื่องในตำบลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปฏิบัติการร่วมกันได้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียมมีช่องทางในการสื่อสารกับคนในตำบลและภาคีภายนอกหลากหลาย เช่น งานประเพณีในหมู่บ้าน เวทีประชาคม เป็นต้น

ซึ่งสามารถนำมาจัดเป็นระบบในการจัดการตนเองได้ดังนี้

แหล่งเรียนรู้ของตำบลสระกะเทียมเมื่อจัดระบบแล้ว มีจำนวน 7 ระบบ โดยเป็นทั้งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และกำลังจะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ระบบที่มีอยู่ได้แก่

1. จากจัดการตนเองด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมี การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยการบริหาร จากองค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียมโดยมีกลุ่ม กองทุนสปสข. ศูนย์ ICT กลุ่มอพพร.หมู่ 5 ซึ่งมีนายกอบต. ปลัดผู้บริหารและแกนนำในชุมชนเป็นผู้นำคนสำคัญ โดยมีวิสัยทัศน์ อบต.สระกะเทียม เมืองนำอยู่ มุ่งพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาแบบยั่งยืน ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี การบริหารจัดการโปร่งใส โดยการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชน นับว่าผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

2. การจัดการตนเองด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านและประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่เด่นของตำบลนี้ มี
แหล่งเรียนรู้ได้แก่ประเพณีสงกรานต์หมู่ 1 โดยประชาชนจะทำบุญกันทุกปีเทศกาลเจ้าพ่อทุง แหล่งเรียนรู้กลุ่มดนตรีไทย โดยมี
อาจารย์เจริญเป็นแกนนำ กลุ่มเพลงรำปรบไก่ หมู่ 4 โดยมีผู้สืบทอดประเพณีนี้โดยการนำมาแสดงในชมรมผู้สูงอายุ หรือการ
แสดงที่นอกหมู่บ้านในเทศกาลที่สำคัญ ถ่ายทอดให้นักเรียนโดยบรรจุให้อยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนสระกะเทียม
วิทยาคม นอกจากนี้มีกลุ่มไทยทรงดำ ซึ่งได้สืบทอดกันมานานตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ปัจจุบันได้สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมนี้
ให้กับลูกหลาน และในเครือญาติ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่หมู่ 9 โดยประเพณีที่สืบทอดกันมาได้แก่พิธีเสนาเหือน พิธีศพ การแต่งงาน
พิธีบาคตง เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดสระกะเทียม หมู่ 5 โดยในวัดจะมีสถานที่ที่ปฏิบัติ
ธรรมได้แก่การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม โดยมีผู้มาจากสถานบ้านต่าง ๆ ทั้งภายในตำบล และภายนอกโดยมีท่านเจ้าอาวาสเป็น
ผู้นำในการฝึก นอกจากนั้นที่วัดจะทำบุญทุกวันอาทิตย์ และท่านเจ้าอาวาสจะสอนการนั่งสมาธิในช่วงบ่าย ปราชญ์ชาวบ้าน
หมู่ 1 และปราชญ์ชาวบ้าน (โชน ลีเก) ซึ่งเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ให้มีการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ความรู้ในทางด้านนี้ยังคงอยู่
และเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวสระกะเทียมนับได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของตำบลนี้

3. การจัดการตนเองด้านสุขภาพชุมชน เป็นระบบที่ให้ความสำคัญเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีสามารถดูแล
ตนเองได้และการมีจิตอาสา ได้แก่ รพ.สต.สระกะเทียม, ชมรมผู้สูงอายุรพ.สต. สระกะเทียม, ชมรม อสม.รพ.สต.สระกะเทียม,
ชมรมโรคเรื้อรังรพ.สต. สระกะเทียม, รพ.สต.ลาดหญ้าแพรก

4. จากจัดการตนเองด้านสวัสดิการชุมชน เป็นระบบที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการออม ลดภาระหนี้สิน มี
แหล่งทุนในการประกอบอาชีพและมีสวัสดิการให้กับประชาชน ได้แก่ กองทุนออมทรัพย์หมู่ 1, กองทุนข้าวสารพัฒนาชุมชน
หมู่ 1, กลุ่มฌาปนกิจ หมู่ 1, กองทุนวันละบาท หมู่ 9, กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หมู่ 8

5. การจัดการตนเองด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นการส่งเสริมการใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ
ส่งเสริมการเรียนรู้ และการส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต.สระกะเทียม,
โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง (ร.ร.วัดสระกะเทียม), โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง (ร.ร.สระกะเทียมวิทยาคม), โรงเรียนส่งเสริม
สุขอนามัย (ร.ร.วัดลาดหญ้าแพรก), โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่ออาหารกลางวัน(ร.ร.วัดลาดหญ้าแพรก), โรงเรียนสุขภาพดี
(ร.ร.วัดใหม่ดอนทราย), กลุ่มเยาวชนต้านภัยยาเสพติด หมู่ 8

6. การจัดการด้านการเกษตรเพื่อสุขภาวะเน้นการใช้เกษตรอินทรีย์เพื่อให้มีสุขภาพดีและลดค่าใช้จ่าย ได้แก่
กลุ่มเกษตรอินทรีย์ หมู่ 12, กลุ่มเกษตรกรใหม่ หมู่ 9

7. การจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยเน้นการส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้และใช้ทรัพยากรในชุมชน ได้แก่กลุ่ม
เลี้ยงโคนม หมู่ 14, กลุ่มน้ำพริก หมู่ 5, กลุ่มน้ำพริก หมู่ 12, กลุ่มน้ำดื่มหยอดเหรียญ หมู่ 4 การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ
ของแหล่งเรียนรู้ในตำบลสระกะเทียม

บทสรุป

1. ฐานคิดการจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลสระกะเทียมเป็นผลมาจากการก่อตัว การหนุนเสริมความเข้มแข็ง
การใช้เครือข่ายในการช่วยพัฒนาตำบล และการการสร้างกลไกการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนภายใต้ความ
เข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบลสระกะเทียมที่มีความสามารถในการทำงานร่วมกับภาคท้องถิ่น

2. ทุนและศักยภาพในการพัฒนาตำบลเพื่อนำไปสู่การจัดการตำบลสระกะเทียมพบว่า แกนนำของตำบลมีแนวคิดใน
การพัฒนาด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมคู่กับแนวคิดของผู้นำภาคท้องถิ่นและภาคท้องถิ่นที่ต้องการหนุนเสริมศักยภาพด้าน
การจัดการด้านสุขภาพและจิตอาสาโดยชุมชนเพื่อสร้างรากฐานของชุมชนที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

การจัดการสุขภาวะในการพัฒนาตำบลสระกะเทียมควรมีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและวาง
แผนการพัฒนาศักยภาพคนในรุ่นต่อไปเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม

การลงมือปฏิบัติและการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงยังมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาศักยภาพแกนนำที่มีอยู่ในตำบลให้สามารถคิด เชื่อมโยงระบบต่างเพื่อให้การจัดการสุขภาวะสามารถเกื้อกูลกันได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ชลัษธรรมเนียม, หทัยชนก บัวเจริญ, จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล, ปิยะธิดา นาคะเกษียร, พัทรีญา แก้วแพง, วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย, อาภาพร เฝ้าวัฒนา. (2553). การศึกษาระบบสุขภาพชุมชนกรณีศึกษา ตำบลปริก อำเภอเสเดา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- กมลทิพย์ ชลัษธรรมเนียม, หทัยชนก บัวเจริญ, ปิ่นนเรศ กาศอุดม, จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล. (2553). กระบวนการจัดการสุขภาวะชุมชน โดยชุมชน เพื่อพัฒนาสู่ตำบลสุขภาวะโครงการภายใต้การสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในพื้นที่และชุมชน (สน.3) สสส. ปีงบประมาณ 2552. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ชนิษฐา นันทบุตร. (2551). ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน แนวคิด เครื่องมือ การออกแบบ.ขอนแก่น: อุษาการพิมพ์.
- ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2552). กรอบวิธีการศึกษาและถอดบทเรียนปฏิบัติการชุมชน.กรุงเทพฯ: บริษัท ทีคิวพี จำกัด.
- ดวงพร เสงบุญพันธ์, หทัยชนก บัวเจริญ. (2554). เอกสารประกอบการประชุมเวทีนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือล่าง : ปฏิญญาพิษณุโลก. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- หทัยชนก บัวเจริญ, กมลทิพย์ ชลัษธรรมเนียม, จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล, ปิ่นนเรศ กาศอุดม. (2553). ระบบการจัดการสุขภาวะชุมชนเพื่อตำบลแห่งการเรียนรู้ เทศบาลตำบลเกาะคาอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- หทัยชนก บัวเจริญ, กมลทิพย์ ชลัษธรรมเนียม, จุฑารัตน์ ผู้พิทักษ์กุล, ปิ่นนเรศ กาศอุดม, ปิยะธิดา นาคะเกษียร, พัทรีญา แก้วแพง. (2553). “การให้นิยามความหมายตำบลสุขภาวะที่สะท้อนมุมมองของผู้ปฏิบัติการจริงในบริบทสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในประเทศไทย” กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลสระเกษเทียม. (2556). รายงานประจำปีงบประมาณ 2556.